

ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจในการปลูกกาแฟอาราบิก้าบนที่สูง

Factors Affecting Arabica Coffee Growers' Decision Making in Growing Coffee on Highland

ไพบุณ สุทธสุภา¹ นรินทร์ชัย พัฒนพงศา² สนิท วงศ์ประเสริฐ³
Paiboon Suthasupa¹ Narinchai Patanapongsa² Sanit Wongprasert³

Abstract : The objective of this research is to investigate factors affecting the adoption of coffee growing practices so as to find out guidelines for Highland Coffee Research and Development Centre, Faculty of Agriculture, Chiang Mai University to set extension strategic plan in order to increase more coffee production in the future. Populations studied are coffee growers in 4 villages in 4 districts in Chiang Mai, namely, Ban Doi Sam Moen, Chiangdao district totalled 37 households, Ban Khun Wang, Sunpatong district totalled 37 households, Ban Bo Kaew, Hot district totalled 30 households and Ban Pa Miang, Doi Saket totalled 20 households. Therefore, there are 124 households altogether. Within 124 households, there are 85 growers, 11 non-growers and 28 discontinued growers. Among 85 growers, 20 growers have never received any income from growing coffee and hence deleted, leaving only 65 growers instead. All of them are hilltribes, except Ban Pa Miang being "Kon Muang" (or Northern Thai). Statistical technique used is "Stepwise Regression Analysis".

From research findings, it is found that there are only three independent variables, namely, knowledge of taking care of growing coffee, experience in growing coffee and leadership position, are positively related to the adoption score; while age, fruit tree growing area, water sources, training experience, radio listening, credit, extension contact, coffee income have no relationship at all. Recommendations include more extension personnel training. This should be organised in order to increase more knowledge of taking care of coffee to farmers. In addition, coffee promotion in the future, "farmer leader" or "progressive farmer" should be an example for other farmers by means of bringing other farmers to visit their farms. If this is done, it is believed that coffee promotion will be reached growers rapidly and efficiently.

¹ ภาควิชาส่งเสริมและเผยแพร่การเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เชียงใหม่ 50200

² สถาบันวิจัยชาวนา เชียงใหม่ 50200

³ Department of Agricultural Extension, Faculty of Agriculture, Chiang Mai University, Chiang Mai 50200, Thailand

⁴ Tribal Research Institute, Chiang Mai 50200, Thailand

บทคัดย่อ : การวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับการปฏิบัติดูแลรักษา การปลูกกาแฟของเกษตรกรในอันที่จะหาแนวทางที่จะส่งเสริมให้ศูนย์วิจัยและพัฒนากาแฟบนที่สูง คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่วางแผนกลยุทธ์ในการส่งเสริมการปลูกกาแฟให้มากยิ่งขึ้นต่อไปในอนาคต ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟ 4 หมู่บ้าน 4 อำเภอในจังหวัดเชียงใหม่ กล่าวคือ บ้านคอยสามหมื่น อ.เชียงดาว จำนวน 37 ครัวเรือน, บ้านขุนวาง อ.สันป่าตอง จำนวน 37 ครัวเรือน, บ้านบ่อแก้ว อ.ฮอด จำนวน 30 ครัวเรือน และ บ้านป่าเมี่ยง อ.คอยสະเค็ด จำนวน 20 ครัวเรือน รวมทั้งหมดเป็น 124 ครัวเรือน ในจำนวนนี้ เป็นผู้ปลูกเสีย 85 ครัวเรือน และผู้เลิกปลูก 28 ครัวเรือน และเป็นผู้ไม่เคยปลูก 11 ครัวเรือน (ในจำนวนผู้ปลูก 85 รายนี้ มี 20 รายที่ยังไม่มีรายได้ จากการปลูกกาแฟ จึงตัดออกเหลือเพียง 65 รายเท่านั้น) เกษตรกรเหล่านี้ส่วนมากเป็นชาวเขา ยกเว้นบ้านป่าเมี่ยงเท่านั้น ที่เป็นคนเมือง เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ Stepwise Regression Analysis

จากผลของการวิจัย พบว่า มีตัวแปรอิสระเพียง 3 ตัวเท่านั้น คือ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดูแลรักษากาแฟ ประสบการณ์ในการปลูกกาแฟและการมีตำแหน่งเป็นผู้นำมีความสัมพันธ์กับคะแนนการยอมรับปฏิบัติ (ตัวแปรตาม) สำหรับตัวแปรอื่นๆ เช่น อายุ, จำนวนแรงงานในครัวเรือน, เนื้อที่ปลูกไม้ยืนต้น, แหล่งน้ำ, การได้รับการฝึกอบรม, การพึ่งพาจากวิทยุ, การใช้สินเชื่อ, การติดต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริม, รายได้จากการปลูกกาแฟ ไม่มีความสัมพันธ์กับการยอมรับแต่อย่างใด ข้อเสนอแนะจากการวิจัยในครั้งนี้ ก็คือ ควรจะมีการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ส่งเสริมให้มากกว่านี้ เพื่อเพิ่มความรู้ ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปลูกกาแฟให้มากยิ่งขึ้น อนึ่ง การส่งเสริมการปลูกกาแฟในโอกาสต่อไป ควรจะใช้ “เกษตรกรผู้นำ” หรือเกษตรกรผู้เคยประสบความสำเร็จในการปลูกกาแฟเป็นตัวอย่าง โดยการพาเกษตรกรคนอื่นๆ มาดูงานไร่กาแฟ ของเกษตรกรผู้นำ ก็เชื่อได้ว่าการส่งเสริมการปลูกกาแฟจะได้ผลถึงมือเกษตรกร อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น

Index words : กาแฟอาราบิก้า, ชาวเขา, การปลูกพืชบนที่สูง, แนวทางการตัดสินใจ

Arabica coffee, Hilltribe, Highland agriculture, Decision making

คำนำ

กาแฟพันธุ์อาราบิก้า เป็นพืชที่มีอนาคต พืชหนึ่งเพราะกาแฟพันธุ์นี้เหมาะสมกับสภาพของ ดินในภาคเหนือของประเทศไทยและมีราคาดี ถ้ามีการปลูกกาแฟแล้ว สภาพแวดล้อมรอบๆ แหล่งต้นน้ำลำธารจะได้รับการอนุรักษ์ และ ถ้าชาวเขาตระหนักว่ากาแฟขายได้กำไรดี เขาก็จะ ปลูกกาแฟทดแทนฝิ่น และจะไม่โยกย้ายไปที่อื่น อันเป็นการบรรเทาปัญหาการเสพติดและปลูกฝิ่น ตลอดจนการทำลายป่าในอนาคต

ของประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2447 (80 ปี มาแล้ว) แต่สำหรับกาแฟพันธุ์อาราบิก้าเพิ่งนำเข้ามาปลูกใน ประเทศไทยเมื่อไม่นานมานี้ โดยกรมประชา- สงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย โดยนำมาปลูกบน ที่สูง การส่งเสริมการปลูกกาแฟ ซึ่งดำเนินการโดย การทำแปลงสาธิตประสบความสำเร็จเพียงเล็กน้อย เพราะกล้ากาแฟที่ผลิตในแปลงเพาะชำมีคุณภาพ ไม่ดี ไม่แข็งแรง ขาดการวางแผนที่ดี และขาดการ มีส่วนร่วมของชาวบ้าน นอกจากนี้ยังขาดการ สนับสนุนทางด้านการให้การศึกษา และสินเชื่อ การเกษตรอีกด้วย (Hoare, 1982)

กาแฟพันธุ์โรบัสต้า ได้นำมาปลูกทางภาคใต้

ในปัจจุบัน คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัย

เชียงใหม่ ได้ตั้งศูนย์วิจัยและพัฒนากาแฟบนที่สูงขึ้น วัตถุประสงค์ก็เพื่อดำเนินการวิจัย ทั้งในด้านเทคนิค เศรษฐกิจและสังคม และยังได้ทำการฝึกอบรมเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟอีกด้วย วัตถุประสงค์ของการวิจัยในเรื่องนี้ ก็เพื่อที่จะทราบว่า มีปัจจัยหรือลักษณะใดบ้างที่สำคัญในการยอมรับการปฏิบัติดูแลรักษาการปลูกกาแฟของผู้ปลูกกาแฟ ในอันที่จะหาข้อสรุป เพื่อช่วยเหลือให้รัฐบาลไทยพัฒนาโครงการเพื่อเพิ่มผลผลิตกาแฟให้สูงขึ้นต่อไป

วิธีการวิจัย

ประชากรตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือ หัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรชาวเขาใน 4 หมู่บ้าน ใน 4 อำเภอ ในจังหวัดเชียงใหม่ โดยได้สุ่มตัวอย่างเอาเพียง 50% ของจำนวนครัวเรือนเกษตรกรที่ปลูกกาแฟทั้งหมด กล่าวคือ บ้านคอยสามหมื่น อ.เชียงดาว จำนวน 37 ครัวเรือน, บ้านขุนวาง อ.สันป่าตอง จำนวน 37 ครัวเรือน บ้านบ่อแก้ว อ.ฮอด จำนวน 30 ครัวเรือน และบ้านป่าเมี่ยง อ.คอยสะเก็ด จำนวน 20 ครัวเรือน รวมทั้งหมด 124 ราย ในจำนวนนี้เป็นผู้ปลูก 85 ราย เป็นผู้เลิกปลูก 28 ราย และเป็นผู้ที่ไม่เคยปลูกเลย 11 ราย และในจำนวนผู้ปลูก 85 รายนี้ เป็นผู้ที่ไม่มียาได้จากกาแฟ 20 ราย จึงตัดออก ไม่ได้นำมาวิเคราะห์ จึงเหลือประชากรตัวอย่างเพียง 65 รายเท่านั้น สถิติที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ คือ Stepwise Regression Analysis เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆ

ตัวแปรต่างๆ ได้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ:-

ก) ตัวแปรตาม ได้แก่ คะแนนการยอมรับ

(Adoption score) โดยวัดจากการที่เกษตรกรใช้วิธีปฏิบัติดูแลรักษากาแฟ 5 วิธี คือ

1. การขุดหลุมปลูกที่ถูกต้อง
2. การตัดแต่งกิ่งกาแฟ
3. การใส่ปุ๋ยรองกันหลุม
4. การกำจัดวัชพืชบริเวณรอบโคนต้นกาแฟ
5. การคลุมโคนต้นกาแฟ

ดังนั้น เกษตรกรชาวเขาผู้ที่ยอมรับปฏิบัติดูแลรักษากาแฟ 5 วิธีดังกล่าว (เป็นระยะเวลา 3 ปี ติดต่อกัน) จะได้รับคะแนนการยอมรับ 5 คะแนน เป็นต้น

ข) ตัวแปรอิสระ มีดังนี้

1. เนื้อที่ปลูกไม้ยืนต้น วัดโดยดูจากพื้นที่ปลูกไม้ยืนต้น เช่น ลำไย ลิ้นจี่ ฝรั่ง กาแฟ เป็นต้น
2. แหล่งน้ำ วัดโดยให้คะแนนดังต่อไปนี้
 - 2.1 มีน้ำไหลผ่านที่ปลูกกาแฟตลอดปี ให้ 2 คะแนน
 - 2.2 มีน้ำไหลผ่านแต่น้ำไหลไม่ตลอดปี ให้ 1 คะแนน
3. ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปลูกกาแฟ เกษตรกรผู้ตอบได้ถูกต้องจะได้รับ คะแนนข้อละ 1 คะแนน ถ้าตอบผิดจะได้ 0 คะแนน (จากคำถาม 5 ข้อ ด้วยกัน)
4. การได้รับการฝึกอบรม ใช้ Dummy variable กล่าวคือ ถ้าเกษตรกรได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการเกษตร หรือการปลูกกาแฟให้คะแนนเท่ากับ 1 ถ้าไม่เคยได้รับการฝึกอบรมเลยให้คะแนนเท่ากับ 0

5. การพึ่งพาจากวิทยุ ใช้ Dummy variable เช่นกัน
6. การมีตำแหน่งเป็นผู้นำ โดยการเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือกรรมการหมู่บ้าน ใช้ Dummy variable เช่นกัน
7. การใช้สินเชื่อกเกษตร ใช้ Dummy variable เช่นกัน
8. การติดต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริม วัตถุประสงค์ในการมาเยี่ยมของเจ้าหน้าที่ส่งเสริม โดยแบ่งเป็น บ่อยๆ ให้ 2 คะแนน นานๆครั้งให้ 1 คะแนน ไม่เคยเลย ให้ 0 คะแนน
9. รายได้จากการปลูกกาแฟ วัดรายได้จากการขายกาแฟในปีที่ผ่านมา
10. ประสบการณ์ในการปลูกกาแฟ วัดโดยจำนวนปีที่เกษตรกรเคยปลูกกาแฟมาแล้ว
11. จำนวนลูกหลานที่ทำงานได้ในครัวเรือน วัดจากจำนวนลูกหลานของผู้ปลูก โดยเฉพาะ โดยใช้เกณฑ์อายุตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป
12. อายุของหัวหน้าครัวเรือน วัดจากอายุเต็มของหัวหน้าครัวเรือน

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัยครั้งนี้ คือ:-

1. ศึกษาเฉพาะเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟในจังหวัดเชียงใหม่
2. ศึกษาเฉพาะเกษตรกรชาวเขา 3 เผ่า คือ ลีซอ, มูเซอ, กะเหรี่ยง และคนเมืองเท่านั้น

ผลของการวิเคราะห์ข้อมูล

จากผลของการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ Stepwise Regression Analysis พบว่า มีเพียง 3 ตัวแปรเท่านั้นที่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม (คะแนนการยอมรับการปฏิบัติดูแลรักษากาแฟ) คือ ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการดูแลรักษากาแฟ ประสบการณ์ในการปลูกกาแฟและการมีตำแหน่งเป็นผู้นำ ส่วนตัวแปรอิสระตัวอื่นๆ ไม่มีความสัมพันธ์แต่อย่างใด (ตารางที่ 1)

การที่ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการดูแลรักษากาแฟมีความสัมพันธ์กับการยอมรับการปลูกกาแฟ ก็หมายความว่าผู้ปลูกกาแฟที่มีความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้องเกี่ยวกับการปลูกกาแฟจะทำให้การยอมรับการปลูกกาแฟเป็นไปอย่างกว้างขวางในอนาคตได้

ประสบการณ์ในการปลูกกาแฟ มีความสัมพันธ์กับการยอมรับการปลูกกาแฟ อาจเนื่องมาจากสาเหตุที่ว่า ผู้ปลูกกาแฟที่ปลูกกาแฟมานาน ได้สะสมความรู้และความชำนาญมาก โอกาสที่เขาจะยอมรับเทคโนโลยีต่างๆก็มีมากเป็นเงาตามตัว

สำหรับการมีตำแหน่งเป็นผู้นำ (เช่น เป็นผู้ใหญ่บ้าน หรือกรรมการหมู่บ้าน ฯลฯ) มีความสัมพันธ์กับการยอมรับการปลูกกาแฟ อาจจะเป็นเพราะการมีลักษณะเป็นผู้นำ มีความขยันขันแข็ง ให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเป็นอย่างดี เขาก็มีโอกาสที่จะได้รับความรู้และประโยชน์จากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมมากกว่าคนอื่น ๆ ก็เป็นไปได้

สำหรับผู้เลือกปลูกกาแฟ ได้ให้ความเห็นว่า สาเหตุที่เลือกปลูกกาแฟ ก็คือ 1) กาแฟมีโรคและแมลงมาก 2) ที่ดินที่ปลูกไม่เหมาะสม และ 3) ยังไม่มีความชำนาญในการปลูก

สำหรับผู้ที่ไม่เคยปลูกกาแฟเลย ได้ให้คำตอบต่าง ๆ กัน ดังนี้ 1) แรงงานไม่พอ 2) กาแฟดูแลรักษายาก 3) กาแฟกินเวลานานกว่าจะได้ผล และ 4) ที่ดินไม่เหมาะสมกับการปลูกกาแฟ แต่หากเขามีที่ปลูกพอ หรือทางการจัดหาที่ดินให้มีแรงงานและให้การฝึกอบรมแก่เขา เขาก็อาจจะปลูกกาแฟก็ได้

ปัญหาและข้อเสนอแนะ

จากการวิเคราะห์ข้อมูล ความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปลูกกาแฟเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งในการยอมรับปฏิบัติในการปลูกกาแฟ ดังนั้น การเข้าถึงเจ้าหน้าที่ส่งเสริมของเกษตรกร จึงเป็นเรื่องสำคัญ เพราะฉะนั้น แนวทางที่จะทำให้การส่งเสริมการปลูกกาแฟให้มีประสิทธิภาพ ก็คือ การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ส่งเสริมให้มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ เพื่อที่จะทำให้เกษตรกรได้รับความรู้ที่ถูกต้องจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมมากยิ่งขึ้นนั่นเอง

ในขณะเดียวกัน การส่งเสริมการเกษตรแบบให้เกษตรกรมีส่วนร่วม (participatory extension) ก็มีความสำคัญเช่นเดียวกัน เพื่อที่จะทำให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการส่งเสริม โดยเริ่มตั้งแต่การหาปัญหา หาแนวทางในการแก้ปัญหา ลงมือปฏิบัติการ ร่วมผลประโยชน์ และร่วมประเมินผล เป็นต้น

อนึ่ง การส่งเสริมการปลูกกาแฟในโอกาสต่อไป ควรที่จะใช้ “เกษตรกรผู้นำ” หรือ “ผู้ประสบความสำเร็จในการปลูกกาแฟ” (ปลูกกาแฟได้ดี) เป็นตัวอย่าง เพราะเกษตรกรมีแนวโน้มที่จะเชื่อเกษตรกรด้วยกันเอง และควรจะพาเกษตรกรรายอื่นๆ มาดูงานในไร่นาของเกษตรกรผู้นำอีกด้วย เพื่อที่จะทำให้การส่งเสริมการปลูกกาแฟมีประสิทธิภาพถึงมือเกษตรกรได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

การวิจัยในแง่พฤติกรรมยอมรับของเกษตรกรในประเทศไทย ควรมีการวิจัยให้มากกว่านี้ ในปัจจุบันการวิจัยเพื่อหาวิธีการส่งเสริมการยอมรับยังมีน้อย เพราะงานวิจัยส่วนใหญ่มุ่งเน้นแต่ในเทคนิคการเกษตร เกษตรกรในประเทศไทยจะได้ รับประโยชน์อย่างเต็มที่จากผลของการวิจัยที่มีอยู่ในสถานีวิจัย ถ้าเราเข้าใจพฤติกรรมการยอมรับของเกษตรกรอย่างเพียงพอและอย่างแท้จริงเท่านั้น

Table 1 Multiple regression model of adoption index and independent variables.

Independent variables	Regression coefficient	Standard error	t - value ^{1/}
1. Age	0.0006	0.0021	0.281
2. Exprience	0.0301	0.0163	1.844*
3. Area planted	-0.0012	0.007	-0.161
4. Water research	-0.0188	0.0348	-0.539
5. Family labor	0.0027	0.0069	0.384
6. Extension contact	0.0493	0.0512	0.962
7. Coffee income	-0.0001	0.0001	-0.132
8. Knowledge	0.5769	0.0190	30.295***
9. Training	0.0307	0.702	0.437
10. Listening radio	0.0937	0.0637	4.437
11. Leadership	0.1076	0.0608	1.771*
12. Credit	-0.0299	0.0646	-0.463
Coefficient of determination (R ²) = 0.97			
F - value ^{1/} = 139.47***			
Degree of freedom = 52			
No. of cases = 65			

^{1/} *** , ** , * = Significantat 1% , 5% และ 10% respectively

เอกสารอ้างอิง

- Hoare, P.W.C., 1982, "Methodology of Rural Development for the Uplands and Highland of Northern Thailand, Thai J. Agr. Sci. 15 : 319-343.
- Opore, K.D., 1977, "The Role of Agricultural Extension in the Innovations by Cocoa Growers in Ghana", in Rural Sociology. Vol 42, No.1.